

«Me oleme alustanud koolireformi, mille tähtsust meie maa tulevikule on raske üle hinnata. Nüüd tuleb mitte formaalselt, vaid sisuliselt suhtuda püstitatud eesmärkidesse ning kardinaalselt parandada sirguvate põlvkondade õpetamist ja kasvatamist, nende ettevalmistamist ühiskasulikuks tööks.»

Mihhail Gorbatšovi ettekandest NLKP Keskkomitee pleenumil 23. aprillil 1985.

«Sügavad muutused on toimunud mitte niivõrd õpetajas, kuivõrd õpilases. Varem jäi õppida mitte-soovinud või selleks suutmatu õpilane teiseks või koguni kolmandaks aastaks, langes koolist välja; varem kehtisid ranged majanduslikud stiimulid — mida paremini õpid, seda rohkem hakkad palka saada; varem polnud paljudel vanemal võimalik oma lapsel kaua õppida lasta, neile keskharidust anda, ja paljud, eeskätt vähevõimekad õpilased, lahkusid koolist.»

Pedagoogide 1986. a. Peredelkino kohtumise aruandest. («Nõukogude Kool» 1986 nr. 12)

Hakkajad noored pole ju kirjaoskamatud, neile on teada: maailmamaine teadlase, teaduste doktori maksimumpalk ja kaheksaklassilise hariduse järel üheaastase õppuse läbiteinud kalalaevalaevamadruse keskmine on täpselt sama (400 rubl.), arvestamata madrusele tehtavaid lisasoodustusi.»

Erat Parmasto, Eesti NSV Teaduste Akadeemia akadeemik («Eesti Kommunist» 1987 nr. 2)

«...kui noor ei tunnetata otseselt, et haridus on materiaalne ja vaimne rikkus, millest sõltub tema tulevik, siis ei saa olla ka täismõõdulist õpihimu ega vastutustunnet.»

Kalju Teras, NSV Liidu rahvaõpetaja («Nõukogude Kool» 1987 nr. 1)

Viimastel aastatel võib üha sagedamini lugeda mureliku tooniga koolijutte paljudest väljaannetest.

Koolile esitatakse pretensioone. Üldhariduskoolide lõpetajatega pole põrmugi rahul ei kutse- ega kõrgkoolid. Ettevõtted ja majandid teevad etteheiteid noorte spetsialistide ettevalmistuse ja töösse suhtumise kohta. Ning oma tööd tõsiselt võtavad üldkoolide õpetajad, kes seaduseta järgi kannavad täit vastutust õpilaste teadmiste ja kasvatatuse eest, muutuvad aasta aastalt ikka murelikumaks. Õpilaste huvi õppimise ja hariduse vastu näib olevat ebapiisav ja koguni vähenev.

Läbi raskuste... tähtede poole?

Keskharidus on tehtud rangelt kohustuslikuks, peaaegu kõik noored saavadki sellekohase dokumendi üld- ja kutsekoolist või siis tehnikumist.

Tuleks aga küsida, mis hinnaga see saadakse ja kas on ikka otstarbekas taotleda seda eesmärki IGA HINNA EEST.

Haridussüsteem töötab muidugi tulevikule. Oletame, et juba lähitulevikus on meil vaja ainult (väga) haritud inimesi. Lugu näib olevat just nii nagu aasta-teise eest käinud käre arvutiõpetuse (informaatika) ümber. Soliidsed, kogu Nõukogude Liidu tuntud akadeemikud tõestasid, et tegemist on väga vajaliku teise kirjaoskusega, millela tänapäevases ühiskonnas läbi ei saa. See sõjakäik näis aga lahtistest uustest sisse murdmisena. Nüüd õpivad personaalarvutite kasutamise teooriat ja praktikat keskkooliõpilased, üliõpilased, kõrgkoolide õppejõud ja juhtivad töötajad mitmelt tasandilt. Minulgi vedas, tegin täiendusõppusel läbi minikursuse. Muljed? Põnev ja (teoreetiliselt) kasulik. Iga kool, asutus, ettevõtte ja majand vajaks juba täna printeri ja piisava tarkvaraga varustatud personaalarvutit. Need hõlbustaksid tohutult määral kasvõi asjaajamist. Tegelikult on nende võimalused palju suuremad. «Inimene ikka masina vastu ei saa,» öelnud eideke, kui jäänud orelist kaks salmi maha. (Kunagisest Valdo Pandi tele-esinemisest.) Ei julge ennustada, mitu viisaastakut läheb ajani, kui näiteks kogu haridussüsteemi ministeeriumist haridusosakondade ja iga koolini on ühendatud süsteemi, mis võimaldaks kuvarilt kiiresti leida vajalikud andmed või ettekirjutusedki.

Tüütu on täita järjekordset «tapeeti», mille esimesse lahtrisse tuleb kirjutada koristaja perekonna-, ees- ja isanimi, teise tema sünniaasta, kolmandasse vanus (!), neljandasse lõpetatud kooli nimetus, viiendasse haridusasutuse lõpetamise aasta. Kõiki andmeid alati ju laest ei võta, enne tuleb pensionärist mammit usutleda, aga ta vaeseke ei mäleta, oli see 1935. või 1937. aastal, millal tema haridustee

lõppes, ja mis selle kooli nimi nüüd oligi.

Arvutiga sinasõbraks saada pole raske, paljudele on see väga vajalik, aga kuni neid tarku masinaid igale poole ei jätku, läheb tudeerimine suuremale osale õppijaist tühja.

See teoreetiline kursus on jälle näide formaalsest kampaniast. Keegi saab kellelegi ette kanda: niimitu tuhat (miljonit) inimest on arvutiõpetuse kursuse edukalt lõpetanud. Asjal oleks mõtet siis, kui annaksime kursuse lõpetajate käsutusse neile vajalikud raalid. Koolitoas teeme teoreetiliselt selgeks niigi palju asju: kodumaa-armastus, töökasvatus, loodusearmastus, nüüd võime lisada arvutiõpetuse.

Eelnev arvutijutt peaks aitama paralleele tõmmata samuti vajaliku, põhiseaduse järgi koguni kohustusliku keskharidusega. Sedagi on seni vaja teoreetiliselt, industriaalse ja intellektuaalse homse nimel.

Meie ühiskond areneb kiiresti ja oma Vargamäel mõtleme nagu Andres Paaski sellest, mida temast teha annab, milliseks ta saab aastakümnete pärast, lootuses, et põlül enam kive pole ja karjamaad

ei kannata enam liigvee all. Millest siis tõrge? Miks noor inimene ei taha koolis tööd teha?

Esimene põhjus näib olevat 60.—70. aastatel kooli ette seatud nõue: iga õpilane peab klassikursuse lõpetama.

Nõudmiste tase langes väga madalale. Tõkkejooksurajal tuli latid paiguti mulla alla matta.

Kui keegi arvab, et koolireform midagi selles asjas muutis ja andis õpetajale mingi vahendi olukorra normaliseerimiseks, siis on teda valesti informeeritud. Kõik läheb vana rada mööda. Mõnele asjale on pandud ainult uus silt. Kurikuulus protsent on asendatud riikliku plaaniga. Koolirindel on olukord muutusteta.

Teine põhjus õpihuvi ja -tahtmise kadumises on majanduslikku laadi. Võib-olla oleks otstarbekas veel kord üle lugeda loo algusse paigutatud tsitaadid. Kehtivuse on kaotanud varematega aegadel toimunud hoovad. See võib olla isegi demokraatlik, ole sa maailmatasemega teadlane või kalalaevalaevamadrus, ühiskond kompenseerib sinu pingutusi samal määral. Mingid takistusi haridustel meie läbinisti humaanses riigis pole. Igaüks võib saada (vähemalt teoreetiliselt) tõsiteadlaseks. Heldimuspisar tuleb silma, kui ineenutame Maksim Gorki tuntud ütlust, et ta oleks valmis igal pühapäeval saada turuplatsil avalikku ihunuhtlust tingimisel, et tal on õigus teistel nädalapäeval koolis käia, või loeme Valmar Adamsi vastse romaani «Esta astub ellu» nimitegelase püüdlustest astuda ülikooli.

Praegusajal räägitakse hoopis kõrgkoolide õppejõudude järelkasvu nappusest. Moodne (!) olevat kõnelda kõrgkooli feminiseerimisest («Nõukogude Õpetaja» 14. märtsist 1987).

Kõik saab alguse ikka sellest, et midagi väga tõsist on lahti töö tulemuste hindamise ja selle eest tasumisega. Onneks on jõutud ka siin arusaamisele, et midagi tõesti on viltu, ja käesolevast aastast on Eestis asutus eksperimenterima. Loodame, et läheb korda. Praegu on see veel pinnavirvenduse tekitanud tuuleke, mis süvahoovali ei puuduta.

Ühe kehva inseneri töö andam võib tõesti olla nigelam kui tõsise töömehe oma. Kui uskuda statistikat, siis töötab keskmine tööline (palga järgi otsustades) palju tulemuslikumalt kui keskmine haritlane. Kas tuleb selle põhjal järelda, et kõik kõrgkoolid on mitme aastakümne vältel ainult simuleerinud töötegemist?

Ei majandus ega majanduseadused talu subjektivistliku lähenemist. Hea, et on hakatud sellest aru saama. Koolireformi dokumentides märgiti esimest korda vaimse töö vajalikkust ja olulisust. Vaimne töö võrdsustati füüsilisega.

Seni oleme aga nukras seisus. Poisse ja tüdrukuid õppima innustades, neist arukamaid kõrgkoolile orienteerides jätame enese teada tõe, et ülikooli lõpetanult peavad nad väiksema palgaga läbi ajama kui nende siidivendadest klassikaaslast.

Isegi praegusel avalikustamise ajastul ei tõtta ma abiturientidele tutvustama andmeid, kui palju teenib Eesti keskmine tööline, kolhoosnik ja haritlane. Ei tee seda ka teised koolmeistrid. Sest mine tea, äkki hakkab mõni kooliõpetaja kõrgele haridusele eelistama kõrget palka.

Oleme siiski optimistid ja loodame, et HARIDUS SAAB MATERIAALSEKS JA VAIMSEKS VÄÄRTUSEKS, mida ühiskond juba lähitulevikus oskab vääriliselt hinnata.

ARVI LEOSK
Malev Toome foto

